

Dyslexiebeleid HNL

GYMNASIUM ATHENEUM HAVO

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Dyslexie en HNL	3
3. Screening vanuit het leerlingvolgsysteem	4
4. Remedial teaching	4
5. Compensatie en dispensatie, Kurzweil	5
6. Naast rechten ook plichten	7
7. Relevante websites	8
 Bijlage 1	
Schema begeleiding leerlingen	9
 Bijlage 2	10
Sectiebeleid talen	
 Bijlage 3	
wettelijke dispensatie mogelijkheden	14
 Bijlage 4	
Spelregels Faciliteitenpas	16
 Bijlage 5	
Tekst laten uitspreken door de Mac	17

1. Inleiding

In 2004 is het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (PDVO) door het Ministerie van Onderwijs naar alle middelbare scholen opgestuurd. In 2013 is dit protocol volledig herzien¹. In tegenstelling tot wat wel eens wordt gedacht, bevat het PDVO geen wettelijke regelingen en bepalingen waaraan alle middelbare scholen verplicht zijn zich te houden. Het protocol bevat tal van aanbevelingen, aanwijzingen, richtlijnen en voorbeelden op het gebied van signalering en begeleiding van leerlingen met dyslexie. Uitgangspunt hierbij is dat er een goede afstemming zou moeten plaatsvinden van datgene wat de leerling met dyslexie 'vraagt' en de begeleiding die de school kan bieden. Met betrekking tot het eindexamen bestaan wel wettelijke bepalingen voor leerlingen met dyslexie.

In het PDVO wordt gesteld dat leerlingen met dyslexie de mogelijkheid moet worden geboden 'te leren omgaan met hun dyslexie' zonder belemmerd te worden 'in het volgen van de opleiding waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn' (PDVO, p. 27). De belangrijkste vraag voor ouders en leerlingen zal dus zijn: Wat zijn de consequenties van dyslexie voor het volgen van voortgezet onderwijs en hoe kan HNL eraan bijdragen de negatieve gevolgen die dyslexie voor een leerling heeft zoveel mogelijk te beperken? In deze brochure wordt beschreven op welke manier HNL invulling geeft aan haar beleid met betrekking tot leerlingen met dyslexie.

2. Dyslexie en HNL

Regelmatig worden docenten, mentoren, teamleiders, de zorgcoördinator en de remedial teacher geconfronteerd met vragen omtrent dyslexie en de wijze waarop hier op school mee omgegaan wordt. Natuurlijk wil je als (ouder van een) leerling met dyslexie graag weten wat je/hem² op HNL te wachten staat. Wat kan van de school verwacht worden, maar ook: Wat verwacht de school van de leerling?

Om te komen tot adequaat beleid t.a.v. dyslexie hanteert de school, voor zover dit inpasbaar is, het eerder genoemde Protocol Dyslexie VO. De in het PDVO geuite wens dat dyslectische leerlingen het onderwijs moeten kunnen volgen dat bij hen past, is ook onze wens. De volgende 3 punten vormen de pijlers van ons dyslexiebeleid:

- Screening
- Remediëring
- Compenserende faciliteiten (zie dyslexiepas)

3. Leerlingvolgsysteem

Op HNL werken wij met het toetsingsprogramma CITO als digitaal cognitief leerlingvolgsysteem. Toetsen worden afgenomen in klas 1 (najaar en voorjaar), klas 2 (voorjaar) en klas 3 (voorjaar). Voor Nederlands worden zowel woordenschat als leesvaardigheid getoetst. Daarnaast wordt het niveau van rekenen en wiskunde getoetst. Ouders ontvangen een rapportage van de resultaten. Mentoren en vakdocenten begeleiden leerlingen bij het opstellen en uitvoeren van acties om zich te verbeteren.

¹ Henneman, K., Bekebrede, J., Cox, A., Krosse, H. de (2013). *Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. Handreiking voor directie, middenmanagement en docenten*. 's-Hertogenbosch: KPC-groep.

² Waar 'hij'/'hem'/'zijn' staat, kan ook 'zij'/'haar' gelezen worden.

De toetsresultaten van de meeste leerlingen zullen geen aanleiding geven tot zorg. De leerling zal op lees-, spelling- en rekengebied goed toegerust lijken te zijn op zijn/haar carrière op de middelbare school.

De toetsresultaten van een klein aantal leerlingen kunnen aanleiding zijn voor extra onderzoek. Zo kan er bijvoorbeeld op grond van de taaltoetsen aan dyslexie of een ander taalprobleem gedacht worden. De remedial teacher kijkt dan nog eens extra naar de betreffende leerlingen. In zo'n verdiepingsonderzoek wordt behalve het brugklasonderzoek ook het verslag van de basisschool betrokken en worden er aanvullende toetsen afgenomen. Wanneer de leerling geselecteerd is voor een verdiepingsonderzoek worden de ouders hiervan in kennis gesteld. Bij een duidelijk vermoeden van dyslexie kunnen de ouders het vrijblijvende advies krijgen de leerling te laten testen. Dit gebeurt extern door een gezondheidszorgpsycholoog of een orthopedagoog. De ouders dragen zelf zorg voor onderzoek en de kosten hiervoor zijn voor eigen rekening. Indien dit door de remedial teacher wenselijk geacht wordt, kan (kortdurende) hulp op school ook een optie zijn.

Leerlingen die al met een dyslexieverklaring op school komen, doen ook mee met de toetsen, maar komen direct in aanmerking voor de voor hen noodzakelijke faciliteiten. Hierbij gaan wij uit van de adviezen uit het onderzoeksrapport (voor zover die mogelijk zijn binnen ons beleid), maar ook de wensen van de betreffende leerling zelf zijn voor ons van belang bij het toekennen van faciliteiten.

4. Remedial teaching

Bij het toekennen van remedial teaching gaan wij uit van het principe dat het probleem waarvoor onze hulp ingeroepen wordt in een **beperkte tijd** aangepakt moet kunnen worden. Wij denken daarbij aan een periode van 6 tot 8 weken. Wanneer meer intensieve hulp gewenst/noodzakelijk is, zal deze extern gezocht moeten worden. Het is aan de remedial teacher te beoordelen of een probleem al dan niet binnen school aangepakt zal kunnen worden. Bijles kan op school nadrukkelijk niet geboden worden. Vanzelfsprekend zijn wij altijd bereid mee te denken over een passende oplossing voor een voorkomende hulpvraag. RT-hulp blijft beperkt tot de onderbouw.

RT-faciliteiten brugklassen

Op basis van de prestaties bij de 0-meting (A-toets) en/of een verdiepingsonderzoek selecteert de remedial teacher in overleg met de mentor en vakdocent een aantal leerlingen bij wie spelling-/leesproblemen zijn geconstateerd. Deze leerlingen komen in aanmerking voor individuele begeleiding of begeleiding in kleine groepjes. In deze groepjes werken leerlingen aan een eigen taak die gericht is op de problemen die bij iedere individuele deelnemer zijn geconstateerd. De persoonlijke aandacht is dus groot! De leerling zal hier over het algemeen voor de duur van een periode aan deelnemen. Wanneer leerlingen met dyslexie in het verleden al uitgebreid aan remediëring hebben deelgenomen of extern nog steeds worden begeleid, verdient het aanbeveling de leerling niet nog eens extra voor remediëring in een RT-uur te plaatsen. Wel is voor deze leerlingen steun bij de aanpak van de moderne vreemde talen (MVT) mogelijk. Voor bijna alle leerlingen met dyslexie geldt dat de introductie van de MVT in de brugklas hen voor nieuwe problemen kan stellen die verband houden met hun dyslexie. Uiteraard wordt hier ook aandacht aan besteed in de vaklessen en de mentor-uren. Voor leerlingen die dit niet voldoende onder de knie

krijgen, kan het heel nuttig zijn om de problemen in een vroeg stadium aan te pakken. Leerlingen/ouders kunnen hiervoor een verzoek indienen via de mentor.

In het voortgezet onderwijs zal de begeleiding van leerlingen met dyslexie vaker vormgegeven worden d.m.v. compensatie/dispensatie dan door remediëring (zie de faciliteitenpas). De ervaring heeft geleerd dat een leerprobleem (zoals dyslexie) zich in de onderbouw of daarvoor reeds geopenbaard heeft. Remediëring heeft dan ook in veel gevallen in een eerder stadium al plaatsgevonden. HNL heeft daarom ook gekozen RT-begeleiding te beperken tot de onderbouw. Voor bijles verwijzen wij zoals al eerder opgemerkt naar externe bijlesinstanties.

5. Compensatie en dispensatie

Leerlingen die beschikken over een dyslexieverklaring kunnen gebruik maken van een faciliteitenpas. Deze pas wordt verstrekt door de zorgcoördinator. Door middel van de door de school geboden compenserende faciliteiten moeten leerlingen met dyslexie in staat gesteld worden de nadelige consequenties die dyslexie heeft voor het volgen van voortgezet onderwijs zoveel mogelijk het hoofd te bieden. Op de pas wordt melding gemaakt van de faciliteiten waarover de betreffende leerling gedurende zijn/haar schoolloopbaan zal kunnen beschikken. Onderstaand een voorbeeld van de 'faciliteitenpas' zoals deze verstrekt wordt op HNL en een toelichting op de faciliteiten die geboden kunnen worden.

Voorbeeld van een faciliteitenpas:

1. Extra tijd/minder opgaven

Leerlingen met dyslexie krijgen op HNL vooral in de onderbouw geen extra tijd maar minder opgaven. Dit heeft als voordeel dat de betreffende leerlingen niet tijdens leswisselingen door hoeven te werken. Tijdens schoolexamens en het centraal eindexamen (bovenbouw) blijft de mogelijkheid aanwezig extra tijd te verlenen. Een aparte ruimte wordt dan ter beschikking gesteld aan leerlingen met dyslexie. In de praktijk zullen docenten (vooral bij de moderne vreemde talen) soms bereid zijn i.p.v. schriftelijke overhoringen, mondelinge overhoringen te geven. Het accent ligt dan meer op de kennis van de betekenis van woorden dan op de spelling. Dit is echter ter beoordeling van de docent en afhankelijk van de situatie.

2. Aangepaste beoordeling van de spelling

Voor leerlingen met dyslexie die uitvallen op spelling geldt het volgende:

Bij de beoordeling van **regelfouten**³ moet er, als de regel behandeld is, geen onderscheid gemaakt worden tussen leerlingen met en zonder dyslexie.

Voor andere fouten dan regelfouten (**luister- en inprentfouten**) mogen maximaal twee punten worden afgetrokken. In bijlage 2 geven de talensecties aan hoe zij gezien de diversiteit van de verschillende spellingsystemen invulling geven aan met name de aangepaste beoordeling van de spelling voor de betreffende taal.

3. **Niet onvoorbereid hardop laten lezen in de klas** wanneer de leerling aangeeft hier moeite mee te hebben.

Arial 12 wordt internationaal gezien als een lettertype waarmee ook leerlingen met een leesbeperking uit de voeten kunnen (de lettergrootte van deze brochure). Er wordt geprobeerd om toetsen zoveel mogelijk aan te leveren in dit lettertype.

De 'spelregels' die gelden voor het gebruik van de pas zijn opgenomen in bijlage 4. Een exemplaar van de 'spelregels' wordt ook uitgereikt wanneer de leerling de pas ontvangt.

Dispensatie

Mogelijkheden omtrent dispensatie voor de moderne vreemde talen m.b.t. dyslexie staan beschreven in bijlage 3. Daaruit blijkt onder meer dat dispensatie voor de onderbouw havo/vwo niet mogelijk is.

Gebruik Macbook/laptop en Kurzweil

Er wordt op HNL sinds schooljaar 2016/2017 en beginnend in de brugklassen gewerkt met een Macbook. Dat is met name voor leerlingen met dyslexie een groot voordeel. De Macbook is standaard uitgerust met voorleessoftware (zie bijlage 5). Voor leerlingen in de hogere klassen bestaat nog steeds de mogelijkheid om toestemming te krijgen om met een laptop te werken.

HNL heeft een licentie voor Kurzweil. Kurzweil is compenserende software die leerlingen met lees- en schrijfproblemen kan helpen. Leerlingen kunnen een verzoek indienen om gebruik te maken van Kurzweil. Voorwaarde is dat dit als aanbeveling is opgenomen in de dyslexieverklaring. Kurzweil kan ingezet worden bij het zelfstandig werken en het schoolwerk dat thuis wordt gedaan. Kurzweil wordt nog niet ingezet bij het maken van toetsen.

6. Naast rechten ook plichten

Leerlingen met dyslexie kunnen het in het onderwijs - remedial teaching, compensatie en dispensatie ten spijt - toch net iets moeilijker hebben. Zij mogen daarom best iets verwachten van de school van hun keuze. Bovenstaande informatie heeft duidelijk gemaakt dat die verwachtingen op HNL ook serieus worden genomen. Aan de andere kant verwacht de school ook iets van de betreffende leerlingen:

³**regelfout:** niet/onjuist toepassen van regels (open/gesloten klanken, werkwoordvervoeging, grammaticale fouten, fouten in de zinsbouw, etc.).

luisterfout: onjuiste klank-tekenkoppeling, 'inslikfouten', etc.

inprentfout: fouten in woorden die je moet leren, waarbij regels geen houvast bieden.

- De leerling is zelf verantwoordelijk voor het bij zich hebben van de faciliteitenpas.
- De leerling maakt zo goed mogelijk gebruik van de hulpmiddelen die hem/haar ter beschikking staan. Stappenkaarten, kennis t.a.v. studievaardigheden, hulpmiddelen m.b.t. het memoriseren van woorden voor de MVT (bijvoorbeeld WRTS, Teach 2000) zijn voor dyslectici extra belangrijk.
- Van de leerling zal soms een extra inspanning verwacht worden. Zo is het voor dyslectici vooral m.b.t. de MVT aan te raden 'leeskilometers' te maken. Veel lezen dus! De mediatheek beschikt bijvoorbeeld voor Engels over 'readers' op diverse niveaus. Deze kunnen door leerlingen geleend worden.
- De leerling vraagt hulp wanneer dat nodig is.

7. Relevante websites

Algemeen

www.balansdigitaal.nl

www.dyslexiecentraal.nl

www.dyslexie.pagina.nl

www.minocw.nl

www.stichtingdyslexienederland.nl

Hulpmiddelen

www.lexima.nl

Overhoorprogramma's

www.teach2000.nl

www.wrts.nl

<https://quizlet.com>

Voor informatie:

Mw. J. Waninge
zorgcoördinator HNL

Mw. S.M. Wisman
remedial teacher

Bilthoven, januari 2020

Bijlage 1: Schema begeleiding leerlingen met dyslexie

Wat	Hoe	Wie	Wanneer
gebeurt er wanneer de leerling met een dyslexieverklaring start in de brugklas?	Leerling wordt aangemeld	mentor → remedial teacher/zorgco	Begin schooljaar
gebeurt er na de aanmelding?	Aanleveren dyslexieverklaring door ouders, aanvraag faciliteitenpas voor nieuwe en overige leerlingen	Mentor/zorgco/administratie	uiterlijk week 2 van het schooljaar
gebeurt er met de informatie dat de leerling dyslectisch is?	- Alle bij de leerling betrokken docenten worden op de hoogte gebracht van zijn/haar dyslexie en het feit dat hij gebruik mag maken van faciliteiten - Digitale lijst van houders van een faciliteitenpas is voor de docenten toegankelijk. - In een brugklasvergadering worden docenten op de hoogte gesteld van bijzonderheden (zoals dyslexie) omtrent de leerling.	- mentor - teamleider brugklassen/mentoren	aan het begin van het schooljaar
mag de dyslectische leerling van de school verwachten?	- Zo nodig hulp bij het aanleren van moderne vreemde talen of individuele begeleiding (max. 6 lessen) - Toekennen faciliteiten en bijbehorende pas - Gebruik van (eigen) ict -hulpmiddelen en/of Kurzweil voor zover opgenomen in het Dyslexiebeleid HNL - Examenfaciliteiten worden aangevraagd. Leerlingen die gebruik maken van Kurzweil bij het eindexamen krijgen de gelegenheid hier een aantal keren mee te oefenen.	- remedial teacher - zorgco/administratie - leerling/ouders/ICT - teamleider/examensecretaris/remedial teacher	- brugklas vanaf periode 2 - periode 1 brugklas - gedurende de gehele schoolloopbaan - begin schooljaar/gedurende het schooljaar

Bijlage 2: Sectiebeleid talen

De talensecties op HNL laten zien op welke manier zij invulling geven aan de faciliteiten die op HNL geboden worden. Deze sluiten aan bij de adviezen en aanbevelingen die regelmatig terugkomen in onderzoeksrapportages en bijbehorende dyslexieverklaringen van de professionals die bij het onderzoek naar dyslexie betrokken zijn. De secties gaan in op de volgende zaken:

- Beleid m.b.t. spellingcorrectie: talensecties geven op grond van het spellingsysteem voor de betreffende taal enige algemene richtlijnen die gehanteerd worden m.b.t. de correctie van spellingfouten.
- Mogelijkheden om te komen tot correct ingevulde werkboeken en de wijze waarop zij als docenten hieraan zouden kunnen bijdragen
- Mondeling overhoren versus schriftelijk overhoren

Nederlands	<u>Spelling</u> · Conform het hierboven gestelde worden voor luister- en inprentfouten (zoals het verwisselen van letters binnen woorden) maximaal twee punten afgetrokken. · Bij regelfouten (voor alle vormen waarvoor basisregels bestaan) gelden conform het hierboven gestelde dezelfde regels als voor niet-dyslectici. <u>Werkboeken</u> Bij het vak Nederlands wordt met ingang van het schooljaar 2017-2018 gewerkt met de methode <i>Talent</i>, die zowel in boekvorm als in digitale vorm beschikbaar is. De leerlingen die met een eigen MacBook werken, maken al hun opdrachten in hun digitale omgeving, zodat de docent de vorderingen kan volgen. In de bovenbouw beschikken de leerlingen over werkboeken waarin zij mogen schrijven. <u>Mondelinge overhoringen</u> In de regel maakt de sectie Nederlands geen gebruik van mondelinge overhoringen, omdat het te overhoren materiaal te gering in omvang is. In voorkomende gevallen (in overleg met mentor of remedial teacher) kan er wel een toets mondeling worden afgenomen, maar bij bijna elke toets wordt ook naar formulering en taalgebruik gekeken en dat is op schrift anders dan bij mondeling taalgebruik.
-------------------	--

Engels	Spelling Als spelling onderdeel van de toets is, worden spelfouten wel mee gerekend. Naar beoordeling van de docent gebeurt dit soepeler dan bij de andere leerlingen. Ook wordt een plafond van 2 punten aftrek gehandhaafd voor spelfouten. Regelfouten vallen hier niet onder. Werkboeken De antwoorden in de onderbouwmapjes die gebruikt worden in havo 3 staan achter de oefeningen. Mondeling In uitzonderlijke omstandigheden worden bepaalde toetsjes wel eens mondeling afgenomen. Als spelling een rol speelt, wordt er dan ook om spelling gevraagd.
Duits	Spelling • Als een woord “fonetisch” wordt geschreven, wordt dit goed gerekend als de vertaling correct is. Dit met uitzondering van grammaticale fouten. • Als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast, geldt dat als een hele fout (bijv. er fährt, dan is fahrt of fehrt etc. fout) • Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (Truam) worden niet fout gerekend. • Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijvoorbeeld Monaat of Monnat wordt niet fout gerekend. • Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet. Werkboeken Opdrachten worden altijd klassikaal of digitaal nagekeken. De goede antwoorden verschijnen via de beamer op het scherm of worden op het bord geschreven. Mondeling Soms wordt een toets weleens mondeling afgenomen. Het kan dan wel voorkomen dat een leerling iets moet spellen. Bij spreekvaardigheid speelt spelling geen rol.

Frans	Spelling • 50% van de fouten m.b.t. accenten wordt niet meegerekend. • Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (puour, reu) worden niet fout gerekend. • In de onderbouw zijn er steropdrachten die de dyslectische leerlingen niet maken (25%) We hanteren dan een andere normering. • Fonetisch schrijven en (mede)klinkerverdubbeling <u>worden fout gerekend</u>. Werkboeken Opdrachten in werkboeken worden veelal klassikaal besproken. Leerlingen kunnen ook in de online methode antwoorden en feedback op hun werk krijgen. Bovendien kunnen leerlingen in de meeste jaarlagen zelf hun opdrachten nakijken aan de hand van een nakijkblad op de ELO. Mondeling Leerlingen krijgen regelmatig mondelinge overhoringen. Individuele mondelingen vervangen de laatste repetitie in de brugklas en in de tweede klas. Ze tellen als proefwerk mee. In dit geval speelt de spelling geen rol. Leerlingen met dyslexie hebben hier dus profijt van.
Klassieke talen	Spreek- & luistervaardigheid noch schrijfvaardigheid is een vaardigheid die bij klassieke talen wordt onderwezen of getoetst en spellingsvaardigheid dus evenmin. De leesvaardigheid van de leerling in de klassieke taal staat centraal. Spelling De leerling hoeft slechts te <i>spellen</i> in de klassieke taal, wanneer getoetst wordt of hij een bepaalde verbuiging of vervoeging beheerst of kan toepassen. • Hierbij worden letteromdraaiingen in vaste klinkercombinaties in de stam (bv. ‘peuro’ i.p.v. ‘puero’) NIET fout gerekend. Wel fout gerekend worden fouten die te maken hebben met onvoldoende begrip van het ‘uitgangssysteem’: ‘puellea’ in plaats van ‘puellae’ • Hierbij worden letteromdraaiingen in medeklinkerpatronen (bijvoorbeeld ‘approquinpare’ i.p.v. ‘appropinquare’ NIET fout gerekend. • Slechts wanneer een uitgang zodanig verkeerd gespeld wordt dat er een andere bestaande uitgang komt te staan, wordt dit fout gerekend (bijvoorbeeld ‘pueris’ i.p.v. ‘pueros’ of ‘clamabatur’ i.p.v. ‘clamabantur’). Bij schoolexamens en eindexamens is het gebruik van een woordenboek <i>met</i> grammaticaoverzicht toegestaan.

	Werkboeken Niet van toepassing Mondeling Niet van toepassing
Spaans	Spelling - spellingsfouten zoals letteromdraaiingen die niet grammaticaal zijn worden minder fout gerekend. Echter hoofdletters versus geen hoofdletters en ook wel/geen accenten worden wel fout gerekend -grammaticale fouten worden wel fout gerekend -met de lengte van de toets wordt wel rekening gehouden. Indien nodig krijgen de dyslecten minder opdrachten maar dan wordt er ook een andere normering gehanteerd -wat betreft laptopgebruik-alleen zonder spellingcontrole,internetverbinding Werkboeken Opdrachten worden klassikaal of digitaal nagekeken. De goede antwoorden verschijnen via de beamer op het bord. Soms worden de werkboeken door de leraar nagekeken. Mondeling Er wordt veel mondeling geoefend. Alleen voor de toetsen spreekvaardigheid worden cijfers gegeven. Uiteraard is daar geen sprake van spellingsfouten maar grammaticale fouten tellen wel.

Bijlage 3: Wettelijke dispensatiemogelijkheden

Informatie over wettelijke bepalingen ten aanzien van mogelijke vrijstellingen is te vinden in het Inrichtingsbesluit WVO. De volgende bepalingen zijn hierin opgenomen:

Onderbouw

In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan leerlingen met dyslexie.

Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. Zo kan er bijvoorbeeld meer nadruk worden gelegd op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid.

Alleen in een aantal specifieke gevallen – het gaat niet specifiek om leerlingen met dyslexie – is ontheffing mogelijk, zie [artikel 21](#) van het Inrichtingsbesluit WVO.

Bovenbouw

In de bovenbouw van de havo is een tweede moderne vreemde taal in drie van de vier profielen niet verplicht. Havoleerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan Cultuur en maatschappij.

Voor vwo-leerlingen is er voor leerlingen op het atheneum een ontheffingsmogelijkheid geregeld in de wet (lid 4 van het [artikel 26e](#)). Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

- 4 Het bevoegd gezag van een atheneum kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in de taal genoemd in [artikel 26b, eerste lid, onder c](#), in de volgende gevallen:
 - a. de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal;
 - b. de leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse taal of de Friese taal;
 - c. de leerling volgt onderwijs in het profiel natuur en techniek of het profiel natuur en gezondheid en het onderwijs in de taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.
- 5 Bij toepassing van het vierde lid, wordt de taal vervangen door een van de vakken of programma-onderdelen, genoemd in [artikel 26b, derde tot en met zesde lid, of in het zevende lid, onder c of d](#), met een normatieve studielast van tenminste 440 uren, ter keuze van de leerling, voor zover het bevoegd gezag deze als zodanig aanbiedt.

Het eindexamen

Artikel 55 van het *Eindexamenbesluit* geeft de directeur de bevoegdheid toe te staan dat een kandidaat met een beperking, waaronder dyslexie, het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die

kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd. Het is voldoende als aan de inspecteur van onderwijs gemeld wordt aan welke leerlingen welke faciliteiten verleend worden.

Hiervoor kan een aantal aanpassingen en hulpmiddelen ingezet worden (zie ook het examenreglement havo/vwo, artikel 29).

Bij het maken van schoolexamens (SE) krijgen leerlingen met een geldige dyslexieverklaring verlenging. Voor toetsen van 50 minuten geldt een verlenging van 15 minuten, voor toetsen van 100 minuten geldt een verlenging van 30 minuten.

Bij het Centraal Examen (CE) geldt een verlenging van 30 minuten per examen.

In bepaalde gevallen kan de examensecretaris leerlingen toestemming verlenen het examen af te leggen met behulp van Kurzweil.

Artikel 55. Afwijking wijze van examineren

- 1 De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd, met dien verstande dat aan de overige bepalingen in dit besluit wordt voldaan. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.
- 2 Tenzij sprake is van een objectief waarneembare lichamelijke handicap, geldt ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde aangepaste wijze van examineren dat:
 - a. er een deskundigenverklaring is die door een ter zake kundige psycholoog, orthopedagoog, neuroloog of psychiater is opgesteld,
 - b. de aanpassing voor zover betrekking hebbend op het centraal examen of de rekentoets in ieder geval kan bestaan uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten, en
 - c. een andere aanpassing slechts kan worden toegestaan voor zover daartoe in de onder a genoemde deskundigenverklaring ten aanzien van betrokkene een voorstel wordt gedaan dan wel indien de aanpassing aantoonbaar aansluit bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring.
- 3 Het bevoegd gezag kan in verband met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal afwijken van de voorschriften gegeven bij of krachtens dit besluit, ten aanzien van een kandidaat die met inbegrip van het schooljaar waarin hij eindexamen aflegt, ten hoogste zes jaren onderwijs in Nederland heeft gevolgd en voor wie het Nederlands niet de moedertaal is. De in de eerste volzin bedoelde afwijking kan betrekking hebben op:
 - a. het vak Nederlandse taal en literatuur;
 - b. het vak Nederlandse taal;
 - c. enig ander vak waarbij het gebruik van de Nederlandse taal van overwegende betekenis is.
- 4 De in het derde lid bedoelde afwijking bestaat voor zover betrekking hebbend op het centraal examen slechts uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten en het verlenen van toestemming tot het gebruik van een verklarend woordenboek der Nederlandse taal.
- 5 Van elke afwijking op grond van het derde lid wordt mededeling gedaan aan de inspectie.

Bijlage 4: 'Spelregels' faciliteitenpas

Spelregels faciliteitenpas

- De leerling kan de pas in een toetsituatie tonen.
- De pas blijft gedurende de gehele schoolloopbaan geldig, tenzij anders is afgesproken.
- Ouders/leerling worden uitgenodigd kennis te nemen van het **Dyslexiebeleid HNL** (zie de site van de school). In dit stuk staan de (on-) mogelijkheden m.b.t. de begeleiding van dyslexie op HNL beschreven.
- De leerling gebruikt de **extra tijd** in ieder geval om het werk nog eens goed na te kijken!
- Wanneer de leerling toch tijd over heeft, wordt deze tijd nuttig besteed. De leerling gaat dan proberen om de z.g. sterretjesvragen (in de onderbouw wordt de extra tijd meestal toegekend in de vorm van minder opgaven) toch te maken. Wanneer dit niet (voldoende) lukt, dan mag de leerling de antwoorden wegstrepen en dan worden alleen de niet *sterretjesvragen (met daarop aangepaste normering) beoordeeld. Wanneer de leerling alles maakt en dit ook inlevert, dan geldt de normering voor het gehele werk, zoals dat voor ieder ander het geval is. Een deel van de *vragen inleveren/normeren, behoort dus niet tot de mogelijkheden. **Niets doen is geen optie!**

Bijlage 5: tekst uit laten spreken door de Mac

macOS Sierra: Tekst laten uitspreken door uw Mac

Als u moeite hebt met het lezen van tekst op het scherm, kunt u uw Mac zodanig instellen dat de tekst wordt voorgelezen wanneer u op een toets of een toetscombinatie drukt.

1. Kies Apple-menu > 'Systeemvoorkeuren', klik op 'Toegankelijkheid' en klik vervolgens op 'Spraak'.
2. Schakel het aankruisvak 'Spreek geselecteerde tekst uit bij indrukken toetscombinatie' in.

De spraakfunctie wordt standaard ingeschakeld wanneer u op Option + Esc drukt. Als u een andere toets wilt kiezen, klikt u op 'Wijzig toets', drukt u tegelijkertijd op een of meer speciale toetsen (Command, Shift, Option of Control) en een andere toets en klikt u vervolgens op 'OK'.

3. Om de spraakfunctie te starten, drukt u op de opgegeven toets. Om de spraakfunctie te stoppen, drukt u nogmaals op de toets.

Als er tekst is geselecteerd wanneer u op de toets drukt, wordt de geselecteerde tekst voorgelezen. Als dat niet het geval is, worden de beschikbare tekstonderdelen in het huidige venster voorgelezen. Als bijvoorbeeld Mail het huidige venster is, wordt de tekst van een e-mailbericht voorgelezen.

Opmerking: Als er geen tekstonderdelen beschikbaar zijn, hoort u een geluidssignaal.

Om deze voorziening uit te schakelen, schakelt u het aankruisvak 'Spreek geselecteerde tekst uit bij indrukken toetscombinatie' uit.

U kunt ook gebruikmaken van VoiceOver, de spraakinterface voor macOS, om beschrijvingen van de schermonderdelen te horen en uw Mac te besturen met behulp van het toetsenbord. Zie Overzicht van VoiceOver voor meer informatie.